

2. Докука, С. В. (2013). Клиповое мышление как феномен информационного общества. *Общественные науки и современность*. № 2, 169 - 176.
3. Попова В. Н. Риторические стратегемы и конструирование реальности [Електронний ресурс] / В.Н. Попова, Я.И. Артеменко. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/ritoricheskie-strategemy-i-konstruirovaniye-realnosti/viewer>.
4. Хазагеров Г.Г. Риторика [Електронний ресурс] / Г.Г. Хазагеров, И.Б. Лобанов // 2004 – Режим доступу: <http://padaread.com/?book=67133&pg=2>.

Ткаченко І.В.,

старший викладач,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет,

Україна, м. Харків

ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНИХ ЗНАНЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У сучасному українському суспільстві у сфері національних і міжнаціональних відносин відбуваються складні й суперечливі процеси, обумовлені, з одного боку, політичними й соціально-економічними змінами, а з другого, зростанням національної самосвідомості, національної культури й освіти. У зв'язку з цим, проблема співвідношення загальнолюдських і національних пріоритетів привертає все більшу увагу науковців і педагогів.

Специфіка культурно-історичного простору сучасної України ставить нові завдання і перед системою освіти. Одним із таких завдань є необхідність розробки нової педагогічної концепції, у якій було б відбито різноманіття етнокультур, система цінностей українського народу, його соціальні норми, історична пам'ять, уявлення про рідну землю, народне й професійне мистецтво тощо.

Актуальність проблеми дослідження формування етнічних знань студентської молоді в умовах вищої школи обумовлюється відсутністю достатньої кількості науково-методичної літератури з етнічної тематики, а також необхідністю вироблення науково обґрунтованих підходів до їх використання в навчально-виховному процесі освітніх установ.

При цьому часто серед науковців немає одностайної точки зору на те, що необхідно розуміти під національним вихованням, народною педагогікою чи етнічними знаннями, адже навіть такі основні терміни, як *етнос і нація*, часто розглядаються з погляду стереотипів, нав'язаних глобальним мисленням.

Так, під народною педагогікою вітчизняні дослідники (наприклад, Д. Білий, О. Вишневський, О. Драшко, Г. Шмалько, П. Щербань й інші) переважно розуміють історично сформований досвід виховання й навчання дітей, переданий від покоління до покоління в усній формі, а також зафіксований у писемних пам'ятках у вигляді фольклору, героїчного епосу, легенд і переказів, зводу правил виховання, правил поведінки тощо.

К. Ушинський народну педагогіку вважав одним із найважливіших факторів, під впливом яких складалася педагогічна наука. Він зазначав: «Народ має свою особливу систему виховання... Тільки народне виховання є живим органом в історичному процесі народного розвитку» [1, с. 128].

«Етнопедагогіка вивчає процес соціальної взаємодії й суспільно-народного впливу, у ході якого особистість виховується й розвивається, засвоює суспільні норми й цінності, збирає й систематизує народні знання про виховання й навчання дітей, всю народну мудрість, відбиту в релігійних повчаннях, казках, байках, піснях, загадках, прислів'ях, іграх, у сімейному й громадському укладі життя, побуті, традиціях тощо» [2, с. 3].

Під національним вихованням у науковій літературі переважно розуміють історично зумовлену і створену самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у

процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь [3, 4, 5]. Національне виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють кращі зразки виховної мудрості народу.

Серед проблем, від розв'язання яких залежить національне виховання, дослідники (зокрема, В. Борисов, П. Гнатенко, М. Пірен, Д. Тхоржевський, О. Шуба) важливе місце приділяють формуванню національної самосвідомості. «В умовах незалежної Української держави національна свідомість постає як одна з основних рушійних сил суспільства, тому виховання цієї якості варто віднести до пріоритетних завдань освітян» [6, с. 51]. Це зумовлюється, насамперед, тим, що високий рівень національної самосвідомості пов'язаний не просто з теоретичним усвідомленням процесів національного відродження, а й з практичною готовністю людини до участі в розбудові незалежної держави.

З етнічною самосвідомістю тісно пов'язані так звані етнічні знання. У цьому контексті Г. Лозко зазначає: «кожна особа може по-різному уявляти свою належність чи неналежність до певної соціальної спільноти. Це називають етнічними знаннями, етнічною компетентністю особи. Існує також і етнокультурна компетентність – здатність людини вільно орієнтуватися у світі значень культури свого етносу, вільно розуміти мову, «коди», «шифри» цієї етнокультури і вільно творити цією мовою. Етнокомпетентна особа легко відрізняє «своє» від «чужого», тобто відчуває межі своєї етнокультури. При цьому коди власної культури для такої особи є звичними і природними» [7, с. 60].

Визнання й прийняття розходжень етнічних колективів можна вважати нормою міжкультурної взаємодії на сучасному етапі розвитку людства. Одночасно це є й нормою поведінки для сучасної полікультурно освіченої людини. Під полікультурним вихованням сьогодні доцільно розуміти розвиток у людини здатності шанобливо сприймати етнічну розмаїтість і

культурну самобутність різних людських груп. Відсутність належної уваги до полікультурної освіченості індивіда приводить до прояву з його боку соціально-культурної нетерпимості й ворожості до оточуючих його людей іншої етнічної приналежності. Російський дослідник Л. Боровиков наголошує, що «при відсутності належної уваги до вирішення завдань полікультурного виховання в поліетнічних умовах можуть виникати досить гострі кризові ситуації типу «етнічного егоцентризму» – тенденції судити про інші культури тільки за своїми національно орієнтованими стандартами» [8].

На наш погляд, у полікультурному вихованні доцільно виділити такі аспекти:

- 1) національне виховання передбачає прищеплювання любові й поваги до свого народу, гордості за його культурно-історичні досягнення;
- 2) ознайомлення студентів з людьми найближчого національного оточення, формування доброзичливого ставлення до однолітків і дорослих інших національностей на основі прилучення до звичаїв і традицій сусідніх народів;
- 3) поширення знань про етнічну самобутність інших народів і формування емоційно-позитивного ставлення до національного різноманіття планети.

Таким чином, процес національного виховання студентської молоді починається із входження в культуру свого народу, із процесу формування етнічних знань. Якщо ж формування індивіда відбувається під перехресним впливом двох культур (характерна проблема особливо для українського пограниччя), то втрачається цілісність його натури. Для таких людей, на думку Г. Лозко, характерні роздвоєність, внутрішня суперечливість, розлад із самим собою. Всякі способи усунення такої суперечності призводять до відкидання власної національної культури і часткового засвоєння чужої, яка може видаватися, наприклад, більш престижною [7, с. 62].

При цьому зміст поняття «етика міжнаціонального спілкування» включає: симпатію, дружелюбність і повагу до однолітків і дорослих різних

національностей, розуміння й прийняття етнічної самобутності, звичаїв і традицій різних народів, їхньої функціональної значимості; прояв зацікавленого ставлення до життя, культури представників інших етнічних колективів; відбиття емоційно-позитивного ставлення до них у власній поведінці при безпосередньому й опосередкованому спілкуванні [9].

В рамках вищої школи полікультурне виховання студентської молоді може здійснюватися трьома напрямками: шляхом інформаційного насичення (повідомлення про традиції, звичаї насамперед свого рідного народу, специфіку його культури, цінностей тощо з розширенням інформації про національне багатоманіття); емоційного впливу (у процесі реалізації першого напрямку – інформаційного насичення – важливо викликати відгук у душах дітей, «розворушити» їх почуття); шляхом засвоєння поведінкових норм (знання, отримані про норми взаємин між народами, правила етикету, повинні бути обов'язково закріплені в її власній поведінці).

До числа загальних закономірностей і характеристик народних педагогічних систем, що дають можливість здійснювати "перенос" знань із однієї етнічної педагогіки в іншу, відносять: наявність ідеалу особистості, зафіксованого у фольклорі, епосі, міфології й інших джерелах народної духовної культури, які відбивають систему загальнолюдських цінностей; єдність природного механізму розвитку народних педагогік, що виражається у взаємодії соціальних (суспільних) вимог і народностей; спільність факторів виховання, що дозволяють дитині активно включатися в реальну людську діяльність і спілкування (природа, праця, гра й ін.); гуманістичний характер навчання й виховання.

Ці закономірності й характеристики становлять сутнісне ядро народних педагогік, загальне для всіх народів. Як варіативні характеристики народних педагогік різних етносів виступають природно-географічні умови й історичні особливості розвитку народів, що визначають характер праці, ігор, свят, традицій і обрядів, зміст усної народної творчості, образотворчого мистецтва

й народних промислів, специфіку відносин людей друг до друга й навколишньої природи.

В основу побудови методики навчально-виховного процесу, що базується на народній педагогіці, варто покласти ідеал особистості як мету виховання й навчання. Цей ідеал органічно включається в систему сучасних соціальних цілей і виконує стосовно навчально-виховних систем роль програми навчання й виховання й критерію ефективності даного процесу.

Особистість – головна ланка в міжетнічних зв'язках, основа реалізації нових суспільних відносин і розвитку національних і міжетнічних процесів. Пізнаючи і використовуючи механізми індивідуальної самореалізації, можна ефективно впливати на утвердження культури міжетнічних відносин. Остання на рівні буденної свідомості є сукупністю соціально-психологічних установок у ставленні до іншої нації чи етносу.

В умовах вищої школи культура міжетнічних відносин може охоплювати ціннісні характеристики матеріальної і духовної культури різних народів, їх історичних досвід, особливості менталітету, усвідомлення того, що всі народи мають право вирішувати свою долю вільним волевиявом. Вона включає адекватну оцінку своєї етнічної спільноти в культурному процесі, здатність сприймати елементи прогресивного, виробленого іншими народами.

На практичному рівні міжетнічне спілкування студентської молоді передбачає повагу прав і національної самобутності представників різних народів; підготовку особистості до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, терпимості, злагоди між народами, етнічними, релігійними групами; готовність і вміння йти на компроміс заради миру.

Вища школа у цьому контексті може забезпечити не лише пасивний захист молодого покоління кожної етнічної спільноти, але й активну адаптацію особистості в системі міжетнічних відносин з урахуванням специфіки історії, культури, соціально-демографічного розвитку кожного народу.

Розв'язання цього завдання потребує формування єдиних моральних пріоритетів, які б забезпечували стійке мирне співіснування. Такими пріоритетами є: людина як найвища цінність цивілізації; свобода і права людини – загальнолюдські цінності; гуманізм і справедливість – універсальні принципи загальнолюдських стосунків; толерантне ставлення до прав та інтересів усіх народів і націй – першочергова умова недопущення збройних конфліктів і мирного співіснування; нетерпиме ставлення до порушень прав і свобод людини і народів, де б не було – гарантія стабільного і міцного миру на всій Землі [10, с. 24.].

Дієвість особистісно орієнтованого процесу виховання підростаючого покоління в дусі миру і злагоди ґрунтується на сукупності взаємоузгоджених принципів. До них відносяться: визнання дитини найвищою цінністю суспільства; повага до її прав; пріоритет цілісної особистості; перманентне усвідомлення вихованцем себе як особистості; принцип ціннісно смислової спрямованості гуманістичної діяльності особистості; принцип трансформації інтелектуально-етичної проблеми в емоційну; принцип використання співпереживання як психологічного механізму у вихованні толерантності і миролюбивості дітей; принцип систематичного аналізу вихованцем подій у країні і світі, своїх і чужих вчинків [10].

Мобілізуюча національна ідея розгортає в соціальному просторі ще один вектор – відповідність національному ідеалу як взірцю досконалості, ідеальному образу «справжнього українця» з певним способом мислення, сукупністю якостей, що спроможний використати їх як засіб для покращення свого життя і життя інших.

При цьому мета національного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань: утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного й історичного минулого України; виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки; визнання й забезпечення в реальному житті прав як найвищої цінності держави і суспільства; усвідомлення

взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю; формування етнічної та національної самосвідомості, любові до рідної землі, держави, родини, народу; визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності культурної спадщини та майбутнього; формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій; утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи; формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови як духовного коду нації.

Таким чином, на сучасному етапі для України є очевидними наслідки глобалізації культури і спроба творення її на основі соціокультурного типу, заснованого на інтернаціонально значущих особливостях. Однак при цьому варто пам'ятати, що культури національних меншин можуть розвиватися на основі своїх власних етнічних зразків, незалежно від культури автохтонного населення, і в цьому немає ніякої суперечності. Багатонаціональна держава з врівноваженими законами і суспільними відносинами не повинна боятися самоізоляції культур, а навпаки заохочувати їх розвиток в їх самобутньому етнічному зразкові, не вилучаючи з нього ті чи інші складові.

Література

1. Ушинский К. Педагогические сочинения: В 6 т. – Т. 5 / Сост. С.Ф. Егоров. – М.: Педагогика, 1990. – 528 с.
2. Федорова С. Этнокультурная компетентность педагога. – Йошкар-Ола, 2002. – 16 с.
3. Щербань П. Національне спрямування навчально-виховного процесу закладів освіти // Рідна школа. – 2000. – №3. – С.10–12.
4. Шмалько Г. Національне виховання як цілісна система // Рідна школа. – 2000. – №7. – С.32–33.
5. Гуменюк Г. Національна самосвідомість школярів та перспективи її розвитку // Рідна школа. – 1999. – №2. – С.59–61.

6. Борисов В., Тхоржевський Д. Вимірювання розвитку складових національної самосвідомості особистості // Педагогіка і психологія. – 1999. – №3. – С.51–58.
7. Лозко Г. Етнологія України. – К.: АрТек, 2001. – 304с.
8. Боровиков Л. Деятельность научно-методической службы образовательного учреждения // <http://www.den-za-dnem.ru/page.php>
9. Экспериментальная психология / Под ред. П. Фресса и Ж. Пиаже. – М.: Прогресс, 1966. – 400 с.
10. Бех І., Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді // Світ виховання. – 2007. – №1 (20). – С. 23-34.

Федоряко А. С.,

магістрантка,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет,

Україна, м. Харків

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Система інженерно-педагогічної освіти унікальна за своєю суттю і сама її природа дає можливість сформувати такого гармонійно розвиненого фахівця, який поєднує в собі інженерно-педагогічні уміння, пов'язані зі здатністю розв'язувати технічні завдання, системно мислити, проектувати та конструювати технічні будови, розбиратися у питаннях економіки, охорони праці певної галузі, уміннями працювати з людьми, організовувати навчальний процес у професійному навчальному закладі, виховувати молодь, бути керівником та вихователем.

У сучасних умовах, обумовлених політичними, економічними й соціальними перетвореннями, здійснюється трансформація освітньої парадигми із технократичної на гуманістичну. Це спричиняє зміну устояних пріоритетів у цілому в системі освіти й, зокрема, у професійній освіті. У цей